

POSOUZENÍ
„ÚSTŘEDÍ MUSLIMSKÝCH OBCÍ“
VZHLEDEM K ŘÍZENÍ O REGISTRACI PODLE ZÁKONA 3/2002 Sb.

Úvod

Toto posouzení vzniká na základě výzvy odboru církví Ministerstva kultury České republiky ze dne 12. května 2004. Podkladem pro toto posouzení je Základní dokument náboženské společnosti „Ústředí muslimských obcí“, který předložil Ministerstvu kultury ČR přípravný výbor, publikace vydané Al Ittihad Al Islami - Ústředím muslimských náboženských obcí v Československu a Ústředím muslimských náboženských obcí v České republice, Islámskou nadací v Praze a Islámskou nadací v Brně, dále pak časopis Hlas muslimských náboženských obcí, odborné publikace a dlouhodobé sledování aktivit muslimů u nás.

Z předloženého Základního dokumentu a ze složení přípravného výboru vyplývá, že Ústředí muslimských obcí stojí v linii sdružení a spolků muslimů, které se v různém právním postavení konstituovaly na území současné České republiky již od 30. let 20. století (viz dále); nejedná se tedy o žádnou muslimskou odštěpeneckou organizaci nebo radikální křídlo, ale o náboženskou společnost, která se může stát reprezentantem všech muslimů na území České republiky.

I.

Některé okolnosti vzniku a působení islámu

Islám vznikl v Arábii v první polovině 7. století v důsledku působení Muhammada Ibn Abduláha (asi 570-622), který se považoval za Božího proroka v posloupnosti, složené z těch proroků, které uznávala židovská, křesťanská nebo arabská tradice. Zvláště charakteristickým znakem jeho poselství, jehož se mu údajně dostávalo prostřednictvím zjevení, bylo volání k důsledně monotheistické víře a k odevzdání se do vůle jediného Boha. Soubor Muhammadových zjevení byl kanonizován přibližně čtvrt století po jeho smrti. Vznikl tak korán, posvátný spis, považovaný za Boží slovo těmi, kdo se odevzdali do Boží vůle, tj. muslimy.

Islám se rychle rozšířil jak vojenskou silou, tak misijní činností a již na začátku 8. století dosáhl evropského kontinentu. Muslimská vláda trvala na Pyrenejském poloostrově až do konce 15. století a přinesla tomuto území ekonomický a kulturní rozkvět. V jihovýchodní Evropě jsou muslimové přítomni od 14. století. V této části byli vnímáni jako hrozba pro křesťanskou Evropu intenzivněji. Ostrovy dávného muslimského osídlení lze nalézt i na jiných místech Evropy. Přítomnost muslimů v Evropě vzrostla v posledních desetiletích především díky imigrantům a počet muslimů v Evropě je nyní odhadován na nejméně 12 miliónů. Vztah nemuslimských Evropanů k islámu je nadále ambivalentní: na jedné straně je oceňován kulturní přínos muslimů Evropě, na druhou stranu jsou stále pocíťováni jako kulturně cizorodý prvek. Ze světového hlediska je islám druhým nejrozšířenějším náboženstvím; počet jeho stoupenců je v současnost odhadován asi na 1,2 miliardy.

Islám tradičně nevytváří náboženskou organizaci typu církve, která by byla oddělena od státu, ani kněžskou vrstvu. Duchovní vůdcové jsou zároveň i vůdci politickými. Nositeli duchovní autority jsou tradičně vzdělanci (ulamá), a to především vzdělanci v islámském právu, které má islámský stát uplatňovat. Přední postavení mezi těmito vzdělanci má muftí. Naopak imámem, vedoucím společné modlitby, se může stát většinou kterýkoli muž, který ovládá

pravidla společné modlitby. Imám ovšem může nabýt postavení stálého vedoucího obce muslimů.

V nábožensky pluralitních zemích (a tedy všude v Evropě) se muslimové přizpůsobují postavení jiných náboženských skupin. Uprostřed nemuslimské společnosti vytvářejí strukturu náboženských obcí a kulturních center, vedených duchovním (s obvyklým titulem imám). Islámské právo uplatňují pouze v soukromém a rodinném životě.

V současné době muslimové po celém světě čelí hrozbě extremismu. Modernizace a globalizace vytváří tlak na pronikavé změny v tradičních muslimských společnostech. Tomuto tlaku se někteří muslimové snaží čelit pokusem vytvořit ryzí islámské státy (popř. jeden společný útvar), v němž by se plně uplatňovalo islámské právo a který by tak odolával domnělým či skutečným hrozbám ze strany současné západní civilizace. Pouhý zlomek těchto islamistů je v této snaze připraveno užít i násilí. Jejich náboženská rétorika je ovšem natolik slyšitelná, že u nemuslimské veřejnosti může vzbudit obavy z islámu jako takového.

II.

Muslimové na území dnešní České republiky

Česká společnost se s islámem seznamovala již ve středověku prostřednictvím muslimských vzdělanců, kteří uchovávali a rozvíjeli antické dědictví. Na počátku novověku referovalo o islámském blízkém Východě několik vzdělaných českých poutníků do Palestiny. Ve více spisech ovšem převládal tón, varující před islámem jako před bludným a nebezpečným náboženstvím. Tento vyhrcoveně negativní pohled na islám byl posilován strachem z agrese osmanské říše, který byl v Evropě pocíťován od pádu Cařihradu (1453) až do první světové války.

K vojenským, obchodním a cestovatelským stykům přibyl kontakt s muslimy jako občany stejného státu po roce 1908, kdy Rakousko-Uhersko anektovalo muslimskou Bosnu a Hercegovinu. Roku 1912 vstoupil v platnost rakouský zákon, jímž byl islám hanafijské právní školy uznán za jedno ze státních náboženství. Ovšem česká muslimská obec se sešla až v novém státním útvaru, Československu, roku 1934. Toho roku se konala ustavující schůze Moslimské náboženské obce pro Československo s ústředím v Praze.

K jejímu oficiálnímu uznání ze strany státu však nedošlo z několika příčin. Jednou z nich byl patrně zápas o orientaci obce, který proběhl v letech 1935 a 1936 a v němž zvítězilo radikálnější křídlo. Negativní roli hrálo i právní dědictví, které bylo rozdílné v českých zemích (po Rakousku) a na Slovensku a Podkarpatské Rusi (po Uhersku). K tomu je patrně třeba přičíst i obavy úřadů z organizovaných muslimů. Moslimskou náboženskou obec pro Čechy a Moravu v Praze tak uznala až protektorátní vláda roku 1941.

Obec měla tehdy asi sedm set členů a jejím duchovním vůdcem byl bosenský muslim. Aktivními členy byli především čeští konvertité k islámu. Nejvýraznější postavou mezi nimi byl Alois Bohdan (Mohamed Abdalláh) Brikcius (1903-1959). Pro naději na osvobození muslimů od kolonialismu se Brikcius za druhé světové války účastnil propagandy ve prospěch Německa a Japonska, a po válce byl proto jako zrádce vězněn. Zrušením rozhodnutí protektorátní vlády skončila po druhé světové válce i registrace Moslimské náboženské obce.

V poválečné době se duchovní život muslimů se rozvíjel převážně v soukromí, protože úřady nepovolovaly působení jiných než státem registrovaných náboženských organizací. Částečné obnovení náboženských svobod v letech 1968-1969 využili čeští muslimové k úsilí o registraci společnosti Yeni Çeri – Sociální organizace Moslimů v Praze, ale tato snaha nepřinesla výsledky.

V roce 1991 obnovilo činnost Al-Ittihad Al-Islami - Ústředí muslimských náboženských obcí v Československu, resp. v ČSFR. Náboženské obce se ovšem nepodařilo obnovit a Ústředí (bez právní subjektivity) se soustředilo na informační a koordinační činnost.

Předsedou Ústředí byl zvolen Přemysl (Mohamed Ali) Šilhavý (*1926), roku 2000 převzal jeho kompetence jako zastupující předseda Vladimír Sáňka. Ústředí obnovilo časopis „Hlas“, který vycházel nejprve v letech 1937-1945. Roku 1991 byl obnoven pod názvem „Hlas Ústředí muslimských náboženských obcí v Československu“ a vyšel jeho 10. ročník. Úspěchem českých muslimů bylo vydání reprezentativního tisku koránu s komentářem („Svatý Korán“) roku 2000 v nakladatelství AMS za pomoci Agentury pro záchranu třetího světa (TWRA).

Náboženský život se odehrává především ve dvou mešitách v Praze a v Brně, spravovaných kulturními nadacemi s názvem Islámská nadace v Praze a Islámská nadace v Brně. Provizorní pražská mešita fungovala od roku 1992 v nevyhovujících prostorách, skutečná mešita byla dokončena roku 1999. Další modlitebna spojená s kulturním a informačním centrem byla v centru Prahy zprovozněna Islámskou nadací roku 2003. V Praze se k modlitbám schází též skupina muslimů, organizovaná v rámci Všeobecného svazu muslimských studentů v České republice. Turečtí muslimové zřídili v Praze Islámské kulturní středisko pro ČR.

V Brně byla otevřena mešita roku 1998 díky pomoci Agentury pro záchranu třetího světa (TWRA) s ústředím ve Vídni. Nabídku na stavbu mešity odmítlo roku 1995 město Teplice, nová iniciativa ve prospěch takové stavby v tomto městě právě probíhá. Na začátku letošního roku byly místními úřady odmítnuty plány na stavbu mešity v Orlové.

Účast na pátečních bohoslužbách dosahuje několika stovek muslimů, většina z nich jsou cizinci. Představitelé muslimů odhadují, že při svátcích se v mešitách vystřídá celkem asi 1 500 muslimů, z toho je údajně asi 400 českých konvertitů k islámu. Islámská centra v Brně a Praze jsou otevřena pro veřejnost. Disponují knihovnami, pořádají přednášky s islámskou tematikou, společná čtení koránu, výuku arabštiny i programy pro děti. Pomáhají také v uprchlických táborech a podle možností se účastní duchovní péče o vazebně stíhané a odsouzené muslimy.

III.

Vyjádření k zákonným podmínkám vzniku náboženské společnosti Ústředí muslimských obcí

Postavení islámu jako světového náboženství a zkušenost s působením mešit, islámských center a Ústředí muslimských náboženských obcí nezavádají příčinu k obavám, že by náboženská společnost Ústředí muslimských obcí nesplnila některou z podmínek vzniku a působení církví a náboženských společností tak, jak jsou stanoveny § 5 zákona 3 / 2002 Sb.

IV.

Závěr

Náboženskou společnost Ústředí muslimských obcí doporučuji k registraci podle zákona 3 / 2002 Sb.

V Praze, dne 31. května 2004

PhDr. Zdeněk Vojtíšek